

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СПЕЦИАЛНОСТ „ПСИХОЛОГИЯ“

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.пс.н. Соня Методиева Карабельова,

Катедра „Обща, експериментална и генетична психология”,
Философски факултет,
Софийски университет „Св. Климент Охридски”

за научните трудове, научноизследователските проекти и преподавателската дейност
на

доц. д.пс.н. Румяна Кирилова Крумова-Пешева,

представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност
„професор” по професионално направление 3.2. Психология, *научна
специалност „Клинична психология“*, обявен от Софийски университет „Св.
Климент Охридски“, за нуждите на Катедра „Социална, трудова и
педагогическа психология“ в ДВ, бр. 33 от 17.04.2018 г.

I. АНАЛИЗ НА КАРИЕРНИЯ ПРОФИЛ НА КАНДИДАТА

През 1993 г. Румяна Крумова-Пешева завършва висшето си образование в специалност „Психология“ към Философски факултет на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“ и придобива степен магистър по Психология. През 2011 г. успешно защитава докторска дисертация и придобива образователната и квалификационна степен „доктор“, а през 2017 г. отново след успешна защита на докторска дисертация придобива степен „доктор на психологическите науки“.

В периода 1999-2004 г. Р. Пешева работи като психолог към Център по военна психология и психопрофилактика на Генералния Щаб на Министерство на отбраната. През този период кандидатката участва при въвеждане в дейността на различните подразделения от Българската армия на „*Методика за дискуссионна групово работна в рамките на малката войскава единица*“. Също така е част от екипа за разработване, създаване, мониториране и реализиране на „Програма за профилактика на наркоманно поведение и алкохолизъм в Българската армия“, „Програма за въвеждане на психологични методи и подходи за подобряване на дисциплината в Българската

армия“ и „Програма за психологично консултиране на свръхсрочнослужещи от Българската армия и членове на техните семейства“.

От 2004 до 2016 г. Р. Крумова-Пешева е психолог към Университетска болница „Лозенец“, където създава и утвърждава *„Модел за психологично консултиране в болничната институция“*, който безспорно доказва ефективността и необходимостта от психологичните и психотерапевтични дейности. Значима част от работата ѝ са професионалните интервенции в процедурата по трансплантация на органи (чернодробна и бъбречна). В тази връзка е разработен и утвърден в практиката *„Модел за психологична и психотерапевтична работа с болни, очакващи и с присаден орган“*. В този период Р. Крумова-Пешева конструира три методики с голяма стойност за клинично-психологичната практика: *„Методика за психологична оценка на пациенти, нуждаещи се от трансплантация на орган“*, *„Методика за проследяване на емоционалната динамика при пациенти с трансплантация на орган“* и *„Методика за психотерапевтично проследяване на пациенти с трансплантация на орган“*. Тези инструменти представляват значим принос, който затвърждава протоколното начало в клинично-психологичната практика и са равнопоставени по статут на всяка друга важна медицинска документация. Те намират сериозно място и значение в цялостната трансплантационна процедура и се използват от голям брой колеги-психолози в клиничната практика с различни категории болни.

Богатият опит на кандидатката като консултант и психотерапевт е свързан с провеждането на психологична оценка и психологична и психотерапевтична работа с потенциални и реални донори на органи за трансплантация. Въз основа на практическата и изследователска дейност тя конструира и специализиран *„Модел на психологична и психотерапевтична работа с потенциални и реални донори на органи за трансплантация“*, който включва специално създадени за целта методики: *„Методика за изследване на психичната готовност за донорство, Методика за психологична оценка на потенциалния донор и „Методика за психотерапевтично проследяване на донора“* в годините след осъществяването на донорския акт.

Едновременно с това Р. Крумова-Пешева работи до 2006 г. и като психотерапевт в Клиника „Канчелов“.

Румяна Крумова-Пешева има богат опит и като преподавател – в периода 1999-2015 г. тя е хоноруван асистент към НБУ в Магистърската програма по клинична психология (психоаналитична перспектива). От 2010 г. до 2016 г. тя е хоноруван преподавател към Катедрата по Социална, трудова и педагогическа психология на ФФ, СУ „Св. Кл. Охридски“. През 2016 г. е избрана за редовен доцент към същата катедра. Преподава на всички специалности от Медицински факултет, на студенти от Магистърските програми по Клинична психология (*„Трансплантационна психология“*, *„Психоаналитична психотерапия. Среца на теорията и практиката“*, *„Професионалното общуване в клиничната практика“*), Клинична социална работа и Интегративна биоетика, както и в различни бакалавърски програми. Провежда практическо обучение на стажанти на територията на Университетска болница „Лозенец“.

Като преподавател доц. д.пс.н. Р. Крумова-Пешева е високо ценена както от колегите си, така и от студентите, за които особено значими са практическите задачи, включени в нейните програми.

Доц. д.пс.н. Р. Крумова-Пешева притежава богат изследователски опит и участие в проекти. Членува в единадесет професионални организации, две от които международни. Участва активно в обучението на бъдещи психотерапевти като води семинари, лична терапия, индивидуална и групов супервизия на колеги и др.

Румяна Крумова-Пешева работи в областта на психоаналитичната психотерапия. Тя е съосновател на Група за развитие на психоаналитичната практика в България и съорганизатор на Френско-българския проект по психоанализа. Практиката ѝ като психотерапевт е над двадесетгодишна и е свързана с различен род пациенти с разнородна психична структура и организация.

II. ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ПРЕДСТАВЕНИТЕ МАТЕРИАЛИ ПО КОНКУРСА

Представените материали от доц. д.пс.н. Р. Крумова-Пешева за участие в конкурса за „професор“ отговарят на изискванията на СУ „Св. Кл. Охридски“ и са много подробни и прецизно организирани. Кандидатката представя справки, списъци и доказателствен материал в следните области:

- преподавателска работа,
- учебна натовареност,
- участие в проекти,
- научни трудове в пълен текст,
- справки от информационни бази данни за цитираните публикации.

III. ОЦЕНКА НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ НА КАНДИДАТА/-ИТЕ ЗА ЦЯЛОСТНОТО АКАДЕМИЧНО РАЗВИТИЕ

- *ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА НАУЧНАТА ПРОДУКЦИЯ И ПУБЛИКАЦИОННА АКТИВНОСТ*

Доц. д.пс.н. Румяна Крумова-Пешева участва в конкурса за професор общо с 54 публикации, като една от тях е монография – учебник, три студии, 12 самостоятелни публикации. От общо 53 публикации (без монографията) доц. Крумова-Пешева е първи автор в 46.

Представените научни трудове на доц. д.пс.н. Р. Крумова-Пешева имат значими приноси в областта на клиничната психология, като тематичните сфери условно могат да бъдат групирани по следния начин:

1. Консултативна и психотерапевтична практика,
2. Донорството и трансплантацията на органи и
3. Теория и практика на психоаналитичната психотерапия,
4. Методики и програми за психологична работа и профилактика

Посочените тематични области, в които работи доц. Р. Крумова-Пешева, са показател за силен стремеж към задълбочено представяне на теоретичната рамка на проучваната проблематика и прецизно организиране и реализиране на емпиричните изследвания. Всичко това се дължи на изключителните познания и богатия практически опит на кандидатката както на теоретично, така и на методологично-приложно ниво като учен, изследовател и консултант. Знанията и практическите умения на доц. Р. Крумова-Пешева са отразени в нейната преподавателска дейност.

От представените трудове искам да отлича основните приноси в съдържателен аспект на научните трудове.

1. С особена актуалност и значимост е *темата за консултативна и психотерапевтична практика с различни групи пациенти*. В тази сфера могат да бъдат отличени публикациите, свързани с изследванията на връзката болката с личностните особености на пациентите и повлияването им от консултативна и психотерапевтична

практика. В тази сфера доц. Крумова-Пешева има съществен теоретичен и методологичен принос, което се манифестира от представените научни трудове, посветени на тази проблематика.

2. Друга област, на която искам да обърна по-специално внимание, се отнася до *донорството и трансплантацията на органи*. Представените публикации в тази област манифестират значителния интерес на доц. д.пс.н. Р. Крумова-Пешева към проблемите на даряването на органи. Значимият принос на кандидатката в тази област е безспорен, тъй като е един от малкото в психологическата практика, като клиничният опит от работа с потенциални и реални донори на органи показва редица особености на страха, които често имат определящо значение в трансплантационната процедура. Трансплантацията на орган предполага отговор на различни въпроси, по-конкретно такива за медицинската етика, за донорството, за човешките права и др. В публикациите от тази област се представят резултати от проведена консултативна работа с пациенти, които показват важността на психологичната оценка и мониторинга във всички етапи на медицинската процедура по присаждането на орган. Доказва се необходимостта от психологичното консултиране като необходимо условие за дългосрочния успех на трансплантацията.

3. Доц. д.пс.н. Р. Крумова-Пешева работи интензивно върху *теорията и практиката на психоаналитичната психотерапия*. В това тематично направление акцентът е поставен върху психоаналитичната психотерапия като разновидност на психоанализата като психотерапевтичен метод. Проучена е каузалността на този вид терапия от гледна точка на идеята за сериозна глъбинна личностна промяна, в която е заложена идеята за динамичния характер на психичните процеси и на промяната. Представени са особености на метода, които го отличават от други психотерапевтични подходи и се явяват източник на реструктуриране и развитие за пациента.

4. Значим принос на доц. Крумова-Пешева е свързан с *институционалната практика*. Разработването на тази тема е убедително аргументирано от авторката в десет публикации, които разглеждат различни проблеми, отнасящи се до програми за психологично консултиране на различни институционални групи, както и приложение на собствени методики за психологична работа с различни групи пациенти.

Като имам предвид работата на доц. д.пс.н. Р. Крумова-Пешева като представител на психологическата общност в медицинска среда, съвсем естествено е нейната изследователска дейност да е свързана с интердисциплинарни проучвания, което рефлектира върху съдържателната страна на по-голямата част от публикациите на кандидатката.

Научната проукация на доц. д.пс.н. Румяна Крумова-Пешева е впечатляваща и се отличава с високо професионално качество. От наукометрична гледна точка тя може да бъде представена по следния начин:

1. Монография – 1 бр.
2. Публикации след заемане на длъжността доцент:
 - а. Три студии в Годишника на СУ, кн. Психология.
 - б. Дванадесет самостоятелни публикации.
 - с. На 46 от представените публикации доц. Крумова-Пешева е първи автор.
3. Участие с доклади и постери в конгреси и конференции след заемане на длъжност доцент - 13 конгреса и конференции.

Посочените наукометрични данни за научните трудове на доц. Крумова-Пешева са показателни за много доброто качество на нейната научноизследователска и публикационна дейност.

- *УЧАСТИЕ В ПРОЕКТИ И ОРГАНИЗАЦИИ НА НАУЧНИ ФОРУМИ*

Представената справка за работата по проекти и организации на научни форуми показва, че доц. д.пс.н. Румяна Крумова-Пешева активно се включва в подобни дейности и подпомага тяхната успешна реализация. Тя взема участие при организирането и ръководенето на 13 научни национални и международни прояви.

- *НАУЧНО-ТВОРЧЕСКИ ПОСТИЖЕНИЯ (НАУЧЕН АВТОРИТЕТ)*

Доц. д.пс.н. Крумова-Пешева е учен с утвърден авторитет в общността. В този смисъл могат да се изтъкнат фактите, свързани с това, че тя е канена за рецензент на научни статии в научни издания. Допълнително доц. Крумова-Пешева е член на научни журита за заемане на академични длъжности и за придобиване на научната и образователна степен „доктор“.

- *РЪКОВОДСТВО НА ДОКТОРАНТИ*

Доц. д.пс.н. Р. Крумова-Пешева е научен ръководител на докторанти в СУ „Св. Кл. Охридски“, специалност „Психология“, както и дипломанти от МП по „Клинична психология“.

IV. ОЦЕНКА НА МОНОГРАФИЧЕН ТРУД ИЛИ РАВНОСТОЙНИ ПУБЛИКАЦИИ, ПРЕДСТАВЕНИ ЗА УЧАСТИЕ В КОНКУРСА ЗА „ПРОФЕСОР” ОТ КАНДИДАТА

От представените трудове ще се спра само на някои, които смятам, че имат най-съществено значение и отразяват най-съвременните тенденции в областта на консултативната и психотерапевтична практика с различни групи пациенти.

1. По темата, свързана с *консултативната и психотерапевтична практика*, искам да обърна по-специално внимание на монографията „Психологично консултиране в медицинската практика“. По своята същност тази монография може да бъде възприета като учебник по медицинска и клинична психология. Монографията се основава на дългогодишната практика на авторката в консултативна и психотерапевтична работа с различни групи пациенти. Авторката си поставя амбициозната цел да представи психологичното консултиране в медицинската практика, като покаже, че то е специална, различна функция в грижата за болния. По-важното в случая е обаче, че консултативна и психотерапевтична работа като уникална дейност може успешно да бъде прилагана в рамките на всяка една болнична институция. Монографията е разработена в рамките на 366 страници и съдържа увод, три глави, заключение и библиография. Цитирани са 163 източника, 104 от които на английски език, като повечето от тях са последните 15 години. Използваните библиографски източници са релевантни на изследваната проблематика. В първа глава на книгата са представени принципите и методологията на клиничната работа и психологичното консултиране с хоспитализирани пациенти. Подробно са описани особеностите и различията между психиатричното и психологичното консултиране, както и основни екзистенциални страхове на пациента, а също така и психосоматични и соматипсихични взаимодействия. Втора глава е посветена на модела на

психологично консултиране и психотерапия в болнична среда. Задълбочено е представено психологично консултиране при различни групи пациенти – в пред- и следоперативен период, с кардиохирургични операции, с исхемична болка, ампутации на крайник, с тежки животоспасяващи операции, пациенти на хемодиализа, пациенти, очакващи и с трансплантация на орган, с чернодробна и бъбречна трансплантация. Съществено внимание е обърнато на психологичното консултиране на потенциални и реални донори на органи за трансплантация, на терминално болни пациенти, пациенти с хронични заболявания, с репродуктивни проблеми и др. Оригиналният принос на доц. д.пс.н. Р. Крумова-Пешева се състои в това, че в тази глава е отразен клиничния опит на авторката, който показва, че по-задълбоченото познаване на особеностите на болния човек, дава възможност за използване на подходящите професионални интервенции и създава условия за избор на добър индивидуален подход за подкрепа и стимулиране на болния в рамките на неговото лечение и стабилизиране. В трета глава на монографията авторката описва тенденциите и перспективите в тази професионална област, като обръща сериозно внимание на професионалния стрес в медицинските среди, преноса и контрапреноса в медицинската практика. Допълнително значим принос на кандидатката, който може да бъде посочен в тази област, се отнася до идеите за обучението по медицинска и клинична психология. Смятам, че личният изследователски принос на доц. Р. Крумова-Пешева в тази сфера може да бъде отнесен към обогатяването на консултативната и психотерапевтична практика и основно на принципите на психологическото консултиране в болнична среда за българската социокултурен контекст.

2. Втората тема, на която искам да акцентирам, се отнася до *донорството и трансплантацията на органи*. По-конкретно се спира на публикация 30 (**Крумова-Пешева Р., Пешев Х. (2017). Трансплантационната психология в България. Сборник научни доклади от Международна научна конференция „Предизвикателства и перспективи пред съвременната психология“**, Издателство на СУ „Св. Климент Охридски“, 492-498). В текста се дискутира съвсем нова област от клиничната психология в България, а именно трансплантационната психология, която се развива паралелно със започването на първите трансплантации на органи. Основният акцент е поставен върху психодиагностиката, психологичното консултиране и психотерапията на донорите и реципиентите, както и на семействата им и медицинските екип, които провеждат трансплантацията. През последните години трансплантационната психология утвърждава своето значимо място в медицинската и психологичната практика у нас, като за целта е изведена необходимостта от съответните професионални грижи консултации с потенциални и реални реципиенти и донори. В този смисъл е отразена и необходимостта от работата на психолозите и психотерапевтите с пациентите и лекарските екипи. Публикацията представя клиничния опит от работата с пациенти в трансплантационната практика, както и историята на психологичната и психотерапевтична дейности в процедурата по донорството и трансплантацията на органи. Оригиналният принос на доц. Крумова-Пешева се отнася до потвърждаването на хипотезата, че психологичното консултиране и психотерапията при трансплантирани и донори изискват специално внимание и професионална подготовка. Поради факта, че съществува тенденция за интензифициране на трансплантации, от съществено значение е консултирането и психотерапията с подобни групи да бъде поставена на високо професионално ниво. Предложените идеи обогатяват възможностите за по-ясното и конкретно приложение на психологичното консултиране и психотерапията при потенциални донори, реципиенти и лекарски екип, които провеждат трансплантацията. Допълнително

интересът към тази проблематика е потвърден и от темите, написани от авторката в други публикации.

От всичко посочено в съдържателен аспект за публикационната дейност на доц. д.пс.н. Румяна Крумова-Пешева мога да заявя уверено, че теоретичният и емпиричният материал, натрупан в много от публикациите, попълва липсата на съществена фактология в различни тематични сфери на психологическата наука.

Впечатляваща обща характеристика на научните публикации е интерпретацията на идеите и понятията в три мета обекта на психологическото познание: теория, метод и експеримент в смисъла на практическо действие. Всяка от публикациите е свързана с реално съществуващ значим обект или принцип на психологическата наука. С това може да се обясни и тематичното разнообразие на нейната изследователска и преподавателска активност.

Внимателният прочит на научните публикации на доц. Р. Крумова-Пешева, академичната и преподавателска работа могат накратко да бъдат обобщени по следния начин.

Първо, като преподавател и учен тя притежава висока теоретична подготовка на равнище съвременна психологическа наука.

Втора, натрупаният практически опит като консултант и психотерапевт в рефлектира върху различни области на приложната психология.

Трето, особена ценност на научната ѝ активност е въвеждането на психологичното консултиране в медицинската практика и по-конкретно трансплантационната психология за българския контекст.

Четвърто, публикациите ѝ кореспондират достоверно както с научните постижения на психологията, така и с човешките практики на здравия разум.

Пето, присъствието ѝ в психологията се основава на научен светоглед и творчески подход към нерешените проблеми на психологическата наука.

V. ОТРАЖЕНИЕ (ЦИТИРАНЕ) НА ПУБЛИКАЦИИТЕ НА КАНДИДАТА В НАЦИОНАЛНАТА И ЧУЖДЕСТРАННА ЛИТЕРАТУРА (ПУБЛИКАЦИОНЕН ИМИДЖ)

Представеният списък с цитиранията на научните трудове на доц. д.пс.н. Р. Крумова-Пешева е показателен за авторитета ѝ като учен и изследовател. Научните публикации са цитирани общо 8 пъти от чужди автори и 3 пъти от български.

VI. ОБЩА ОЦЕНКА

Цялостното творчество на доц. д.пс.н. Румяна Крумова-Пешева предлага обстоен, системен и задълбочен анализ на постиженията в сферата на клиничната и консултативната психология, пречупени през оригиналната интерпретация на авторката. Тя обогатява както на теоретично, така и на практическо равнище холистичния терапевтичен подход и предлага перспективна насока за неговото практическо приложение.

Въз основа на цялостната научно-изследователска, проектна и преподавателска дейност на единствения кандидат в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“ по професионално направление 3.2. Психология, *научна специалност* „Клинична психология“, обявен от СУ „Св. Кл. Охридски“, за нуждите на Катедрата по Социална, трудова и педагогическа психология, смятам, че **доц. д.пс.н. Румяна Кирилова Крумова-Пешева** изцяло покрива изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България. Тя има значими приноси в областта на

психологията, както на теоретично, така и на практическо равнище, и допринася за високото качество на научно-изследователската и учебната дейност.

VII. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В резултат на високата оценка на научната и преподавателската дейност на доц. д.пс.н. Румяна Крумова-Пешева категорично подкрепям избирането ѝ за „професор“ по професионално направление 3.2. Психология, *научна специалност* „Клинична психология“ в Катедрата по Социална, трудова и педагогическа психология към Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

20.08.2018 г.
гр. София

РЕЦЕНЗЕНТ:
(проф. д.пс.н. Соня Карабельова)